

AVVITTRINGEN

Byarna ha hävdat inte enbart inägor (inrösningsjord) utan också vissa gränsbestämda områden av skog och mark (byallmänningar). Gränserna för dessa byallmänningar hade ofta fastställts i samband med tvister om sträckningen av dessa grannbyar emellan. Utanför byns område fanns vidsträckta kronoallmänningar. På allmänningarna var av ålder av lagen medgiven i stort sett obegränsad frihet för bondeallmogen att göra intag och att uppta nya odlingar.

Huvuddelen av byns mark var skattejord. I äldre tid räknades även nybyggen såsom skattejord. Här skedde dock en ändring genom kungl brev den 21 mars 1781 då nybyggen skulle räknas som krono. Senare ändrades denna regel så att nybyggena kunde omföras till skatte.

Avvittringens ändamål var att skilja byarnas marker från varandra och kronans mark från enskild. Redan den 19 december 1863 hade länshövdingarna ålagt att pröva vars och ens rågång, där sådan saknades, tillägga var och en så mycken mark, som fanns skäligt och till fullsatt hemman nödigt. Detta påbud ledde emellertid ej till nämnvärt resultat. För avvittringens fortgång i Västerbotten var det av större betydelse att tvenne lantmätare tillsattes och föreskrifter utfärdades år 1774 om avvittringens utförande. Avvittringen kunde också påbörjas år 1782 i Västerbotten men avbröts efter en kortare tid.

Avvittringens främste pådrivare redan på 1740-talet var länets landshövding Gabriel Gyllengrip. Denne ansåg att västerbottningarna bedrev en ohämmad skogsförstöring också på kronans allmänning och att länet hade alldeles för litet folk för uppodling av de vidsträckta ödemarkerna. För att länet skulle snabbt kunna befolkas så föreslog Gyllengrip förutom avvittring en hel del drastiska åtgärder. Man skulle tvångsförflytta folk söderifrån.

För det första borde alla bettlande och tiggande barn skickas till Västerbotten för att fördelas på bönderna som hjon mot föda och kläder. Under svår missväxt borde dock detta inte ske.

Vidare borde s k överskottsfolk på hemmanen söderut sändas till Västerbotten för att där bli nybyggare.

Som tredje kategori ville Gyllengrip skicka upp dömda för "snatteri, tjuvnad och rån" till Västerbotten. Åtgärden var även avsedd att avskräcka från fortsatt brottslighet men också av hänsyn till "allmän säkerhet".

Något resultat av Gyllengrips propåer har i varje fall inte förmärkts här uppe även om någon enstaka äventyrare kan som en följd härav ha sökt sig såsom nybyggare till länets lappmarker.

Avvittringen av skattejorden har skett i två omgångar, nämligen dels efter 1774 års föreskrifter, den äldre avvittringen, och dels efter 1824 års avvittringsstadga, den yngre avvittringen. Den äldre avvittringen företogs i regel byavis medan den yngre avvittringen skedde sockenvis.

För Kuivakangas by inleddes avvittringen och verkställdes kartläggningen av byn åren 1788-1789 av kommissionslantmätaren Isaac Grape på avvittringslandmätaren L E Bergners ansvar. Samtidigt upprättades också en ägo- och ägarebeskrivning av byns marker varvid gränser även angavs för byns allmänning (skogsmark). Emellertid avbröts förrättningen och utredningen synes ej ens ha underställts länsstyrelsen för fastställelse av tunnlandstalet, som sedan skulle ha legat till grund för avvittringen.

Orsakerna till att avvittringen inte fullföljdes var sannolikt flera. En orsak kan ha varit bristen på lantmätare. En annan orsak kan ha varit befarade svårigheter med lösandet av frågan hur man borde förfara med det stora antalet ägor tillhörande hemman i grannbyarna, sammanlagt 115 ägor tillhörande bönder i sex olika byar.

Ytterligare en orsak kan ha varit de orostider, som var en följd av svensk-ryska kriget 1788-1790, och de händelser, som inträffade därefter: mordet på Gustav III år 1792 och dettas inrikespolitiska följdverkningar.

Avvittringen i Kuivakangas by fick anstå till slutet av 1800-talet. Den påbörjades år 1860 och slutfördes 1875. Avvittringen verkställdes då enligt 1824 års avvittringsstadga och i samband med laga skifte av byn. Mera härom senare.

Jordägarna i Kuivakangas hade enbart fördel av att avvittringen senarelades. En ny uppmätning och kartläggning omfattade även de nyodlingar och nybyggen som tillkommit efter den äldre uppmätningen. Dessutom hade ägosammanblandningen med Marjosaari och Kaulinranta byar samt byns markinnehav öster om den nya riksgränsen Torneälven lösts som en följd av att Sverige vid fredsunderhandlingarna i Fredrikshamn efter 1808-1809 års krig tvingats avstå hela Finland och dessutom en del av Västerbotten till Ryssland.

I samband med gränsregleringen med Ryssland verkställdes ägobyttet mellan hemmanen på ömse sidor av den nya riksgränsen - ett ägobyte, som fastställdes av de av "Hans Majestät Kejsarens av Ryssland och Hans Majestät Konungens av Sverige och Norge" utsedda kommissarier vid en sammankomst i Torneå enligt en den 3 september 1823 utfärdad kungörelse.

Kungl Maj:t beslöt uti nådigt brev den 13 januari 1860 "att sådan fullständig mätning af såväl in- som afrösningsjorden inom Över Torneå socken och Hietaniemi kapellag borde företagas, att densamma kunda läggas till grund för såväl avvittring som skifte".

Vid avvittringen bildade Kuivakangas och Kuusijärvi byar samt Ylinenjoki hemman (Saha gård) ett gemensamt skifteslag. Uppmätningen och kartläggningen av det blivande skifteslagets marker skedde åren 1860-1861 på avvittringslandmätaren Aug. Rheborgs ansvar.

LAGA SKIFTET

Kungl Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län meddelade sitt avvittringsunderlag den 31 december 1869 samt utsåg lantmätaren H V Boström till förrättningsman för laga skifte av Kuivakangas by, ett skifte som avslutades med slutsammanträde den 8 oktober 1875.

Det laga skiftet skulle omfatta sammanlagt 50 hemman varav i
 Kuivakangas by 44 hemman
 Kuusijärvi 5 "
 Ylinenjoki (Saha gård) 1 "

Den vid avvittringen till det blivande gemensamma skifteslaget tilldelade totalarealen uppgick till ca 16 140 hektar, varav mark 15 050 ha och vattenområden 1 090 hektar. I skifteshandlingarna har dessutom sammanlagt 40 backstugor på byamark noterats. Dessa låg huvudsakligen inom hemmansbebyggelsen men några även i byns utkanter. Många av backstugusittarna hade på byns mark brutit mindre åkerlappar. Dessa inlöstes av resp hemmans ägare i samband med skiftets slutförande. Byggnaderna fick backstugusittarna flytta till av byn anvisade områden, kvarn- och fägårdspatser o s v, om de ej av hemmanets ägare tilläts även i fortsättningen nyttja den tidigare tomten.

På grund av vad som i brev den 19 december 1862 ålagts landshövdingarna, nämligen att "tillägga var och en så mycken mark som fanns skäligt och till fullsatt hemman nödvändigt" så fastställde styresmannen för avvittringen, lantmätaren J O Nyström de vid avvittringen av Kuivakangas by åsatta skattetalen för följande kronohemman och nybyggen, nämligen:

Kuivakangas	Tidigare skattetal	Nytt skattetal
Aili nr 1	1/16 mtl	1/8 mtl
Maaherra nr 2	1/12	1/8
Raunavaara nr 8	1/24	1/8
Muotka nr 12	7/96	1/8
Kallioinen	1/24	1/8
Aidanpää nr 23	3/32	1/8
Harju nr 41	1/24	1/8
Kuusijärvi		
Ylimentalo nr 1	1/16	1/8
Grym nr 2	3/32	1/8
Alanentalo nr 3	3/32	1/8
Laitamaa nr 4	1/24	1/8
Palo nr 5	3/96	1/8

Vid skiftet tilldelades ovannämnda hemman mark och andel i byns samfälligheter på grundval av de nya skattetalen.

På sammanträde den 9 september 1871 beslöts att undanta från skifte och avsätta för delägarnas gemensamma allmänna behov följande områden:

- a) allmänna landsvägar;
- b) 24 fot bred väg från rålinjen mot Haapakylä mellan älven och Kuivajärvi till gränsen mot Kannusjärvi;
- c) 24 fots väg från samma väg till allmänna landsvägen (Soukolovägen);
- d) 24 fots väg från väg b) till Torakankorva rålinje;
- e) 24 fots väg från väg d) öster om Soukolojärvi till fäbodplatsen vid Juovujoki utflöde i Ylinenjoki;
- f) Fäbodplats (ägofigurerna nr 277 och 282) vid väg e) med 6 alnar breda vägar till Ylinenjoki;
- g) 24 fots väg från väg c) och norr om Kuivajärvi till väg b);
- h) Fäbodplats vid väg g) (ägofigur nr 2902);
- i) Lerplats söder om väg g) (ägofigur nr 1301);
- k) Plats för stenbrott väster om Kuivajärvi (ägofigurerna nr 2916 m fl);
- l) Fäbodplats norr om väg c) (ägofigur nr 2470) med 6 alnars väg till Kuivajärvi;
- m) Kvarn- och grusplats vid Hiirioja;
- n) Lerplats mellan Hiirioja och väg c) (ägofigur nr 2544 m fl);
- o) Sandplats å ägofigur nr 1826 och 1827 söder om Kuivajärvi;
- p) Lerplats norr om Keinovainio, norr om Lammijärvi (ägofigur nr 603);
- q) Kvarnplats vid Nuorajoki (ägofigur 351) med 6 alnars väg därtill;
- r) Lerplats vid Takajänkkä söder om Soukolojärvi (ägofigur nr 2136);
- s) Fäbodplats norr om Junkijärvi (ägofigur 18 och 23);
- t) Fäbodplats vid Outila (ägofigur nr 106);
- uv) 2 kvarnplatser vid Kuusioja;
- x) Hållhägnad vid Kuusijärvi;
- y) Södra Pitkäjärvi utdickningslägenhet för de delägare, som äga densamma;

- z) Norra Pitkäjärvi utdikningslägenhet med tillhörande skogsmark och västra delen av mellersta Ylisetjärvet för de delägare, som äga detsamma;
- å) Skifteslagets andel i älven samt vattendrag och träsk, som ej är disponerade som utdikningslägenheter, ävensom fiskerättigheterna, som de hittils varit gällande;
- ä) Nödiga gångvägar sommartider samt kör- och gångvägar vintertider få begagnas över andras skiften utan att några särskilda avdrag därför göras men mot skyldighet att giva ersättning om skada göres i övrigt;
- ö) Förrättningsmännen äga närmare bestämma gränserna och läget för förevarande avtag, ävensom att avtaga vad som för allmänt behov ytterligare kan erfordras;
- aa) Tvenne båt- och upplagsplatser vid älven ovanför Härmä och Rautio gårdar, mellan Hietala och Myllymäki gårdar sex alnars vägar därtill;
- ab) Soldattorp avsättes icke utan skola framdeles anskaffas om sådana fordras och om därtill skyldigkännas;

Anvisades utflyttningsställen på följande platser:
söder om Kohkoinens gård,
mellan Järvenaitas och Klemos (Kaumas) gårdar,
mellan Hietala och Myllymäki gårdar, samt
om så erfordras omkring vägar som går till allmänna landsvägar.

Antecknades att skifteslagets bästa ängar förekomma å
Palosaaris södra ände,
uppgrundningen vid Palosaari,
Hakkari och
Soukolojärvis norra ände.

Framkom önskemål om skiftesläggning, utflyttning m m på sammanträde den 29 juli 1872.

Följande föreslogs utflytta:

Litt	Nr	Hemman	Ägare	Utflyttar till
Kf	18	Huhtasaari	Pehr Johansson	Kotarova
Kl	23	Aidanpää	Erik Eriksson	Kitinvainio (1335)
Kp	27	Mattila	Erik Kohkonen	Pietilä (1729 m fl)
Kr	29	Pieti	Henrik Mickelsson	Myllymäki (2637)
Kr1	29	Pieti	Johan P Johansson Erik Johansson	Tapani (1518)
Kt1	31	Kohkoinen	Johan Johansson	Hanavainio (1518)
Kyl	35	Pekkala	Henrik Mickelsson	Myllymäki (2569)
Lb1	38	Klemo	Carl Heikkilä	Till samma trakt, 1877
Ld	40	Harju	Pehr A Johansson	Kitinvainio (1335)
Lq	43	Myllymäki	Johan Johansson	Perä (1299)
Kn	25	Vuolo	Carl G Salomonsson	Haapakylänsaari (214)
Kn1	25	Vuolo	Johan Johansson	Haapakylänsaari (194)
Kn2	25	Vuolo	Isak Johansson	Haapakyläns. 168, 179
Kn3	25	Vuolo	Vilhelmina och Gustava Hackzell	Haapakyläns. 150, 168
Kn	25	Vuolo	Adam Adamsson Muotka	Haapakylänsaari

Mot skiftesplanen gjordes följande anmärkningar:

Litt	Nr	Hemman	Ägare
In	2	Maaherra	Johan Isaksson Ansåg att han erhållit för högländ åker och ville ha ett bättre ängsskifte på Kärjösaari
Ip2	3	Kieri	Johan Pehrsson Ruisniemi Ansåg att han borde tilläggas det för Jpl uttagna skiftet varest han hade sin åra och sina ägor
Ix	10	Niemi	Isak Johansson Ansåg att han måtte erhålla fyllnaden i äng vid norra änden Soukolojärvi
Ka	13	Luttu	Isak Henriksson Han önskade få norra rålinjen flyttad till gamla skillnaden där större stenmur är lagd
Kd	16	Lammirova	Isak Isaksson Huhtasaari Yrkade att han måtte erhålla så mycket äng som möjligt vid norra sidan av gårdsskiftet

Kf	18	Huhtasaari	Pehr Johansson Yrkar att honom måtte tilläggas något högläntare åker eller tillåtas få skiftet något längre söderut
Kg	19	Huhtasaari	Isak Isaksson Huhtasaari Önskar få sin fyllnadsäng norr om det för Kd Lammirova utlagda skiftet
Kh	20	Hannukainen	Henrik Olofsson Vill ha skiftet utlagt något längre i norr samt önskade få sin fyllnadsäng på östra sidan Lammijoki
Ki	21	Korvola	Johan Henriksson Vill ha något längre norrut med sitt skifte samt erhålla fyllnadsäng vid Hakkari
Kl	23	Aidanpää	Erik Eriksson Han som blivit föreslagen att utflytta önskade helst kvarbo emedan han befarade, att brunnsvatten ej skulle kunna erhållas å föreslagna utflyttningsstället, viljande Aidanpää, därest utflyttning skulle ske, att tillräcklig ersättning skulle upptagas för såväl gamla brunnen som för den nya brunnsgrävningen
Kn1	25	Vuolo	Isak Johansson Perävaara
Kn4	25	Vuolo	Adam Adamsson Muotka Önskar få hemskiftet så nära som möjligt eller på västra sidan av Kuivajärvi då de blivit utflyttade till Haapakylänsaari
Ko	26	Rautio	Isak Eskilsson Han har erhållit för mycket torrländ åkerjord inom gårdsskiftet samt alltför avlägset sitt åkerfyllnadsskifte samt önskade få detsamma antingen på övre änden av Haapakylänsaari eller ock där Kl Aidanpää erhållit sitt gårdsskifte. Anhållande Rautio därjämte att han som avstått goda ängar till Haapakylä och Matarengi skifteslag måtte erhålla sin återstående äng i övre änden av Soukolojärvi på östra sidan om Ylinenjoki
Kl	23	Aidanpää	Erik Eriksson Förklarade sig villig att kvarbo, men
Le	41	Harju	Isak Henriksson, som ansetts böra utflytta, förklarade sig nöjd att flytta till det för Ko Rautio föreslagna fyllnadsskiftet vid Savilahti (756)

Kr	29	Pieti	
Ky	35	Pekkala	Henrik Mickelsson Vill ha så mycket äng som möjligt inom gårdsskiftet vid Kuivajärvi men även något holmäng
Kt	31	Kohkoinen	Erik och Johan Johansson De vill att hemmanet tilläggs äng på Palosaari och Pajusaari
Ks	30	Aunes	Henrik Isaksson Yrkar att han måtte erhålla äng vid Hakkari, söder om Soukolojärvi
Kz	36	Järvenaita	Isak Carlsson Vill erhålla södra rået flyttat något söderut samt äng på Palosaari, vilket förra bestreds av rågrannarna
La	37	Klemo	Isak Johansson Kauma Vill att södra rået måtte flyttas något längre söderut samt honom tilläggas äng å Palosaari samt på södra sidan av Sou- kolojärvi. Råflyttning bestrids av rå- grannarna
Lb	38	Klemo	E Mattias Heikkilä
Lb1	38	Klemo	Carl Heikkilä Vill att rålinjen på Haapakylänsaari måtte flyttas något längre norrut samt att hemmanet tillägges all sin äng uti gårdsskiftet, helst åkern vore av sämre beskaffenhet. Viljande hemmansinne- havarna därjämte att vid delningen dem emellan den, som erhåller sämre delen på fasta landet, måtte tilläggas den bästa delen på Haapakylänsaari och tvärtom
Ld	40	Harju	Pehr Anders Johansson Vill att en källa, som finns på Ld1 skifte, måtte upptagas och avsättas för samfällt samt att s k hösthö måtte tilläggas hemmanet i närheten och åter- stående ängar vid Lammijärvi på södra sidan om Soukolojärvi
Ld 1-2	40	Harju	Carl Gustav Kauma Yrkar att skiftet måtte bli något bredare vid gården
Le	41	Harju	Isak Henriksson Vill att han, enligt vad ovan nämnt är, vill flytta till det för Ko Rautio föreslagna fyllnadsåkerskiftet

Lh	44	Tapani	Erik Johansson Önskar att han måtte erhålla den åker och äng, som tillagts Kr Johan Petter Johansson emot att avstå åker och äng på västra sidan av sin gård. Detta bestrids av den senare.
Kuusijärvi			
Lo	1	Ylimentalo	Isak Carlsson Lantto Vill att södra rålinjen flyttas något längre söderut vid träsket
Lq	3	Alanentalo	Erik Eriksson Vill att han får sin äng vid Orjasjoki, där han förhaft
Lr	4	Laitamaa	Johan Petter Henriksson Hannu Önskar att få vederlag vid Orjasjoki för den äng, som han avstått till Matarengi-Haapakylä skifteslag
Ls	5	Palo	Isak Salomonsson Palo Vill ha sitt skifte så förlagt, att Valkeajärvi med flera ängar i närheten komma inom detsamma

KUIIVAKANGAS BY

Arealuppgifter enligt 1788/89 års avvittringskartor

Inägor

Åker	109.31 3/4 =	54,3 ha
Äng	1 716. 8 1/2	847,1 ha
Rödningsland	850. 8	419,6 ha

Skog och utmark

Skog	15 347.20	7 576,0 ha
Myrar	1 716. 7	847,2 ha
Berg	1 328.27	655,8 ha
Sjöar	<u>1 186.20</u>	585,8 ha
Summa	22 255.30 1/4 =	10 986,7 ha
Avgår utbyägor		223,2 ha

Arealuppgifter enligt 1860 års avvittringskartor

Inrösningsjord	ref	stänger	ha
Åker	1 089	48 =	96,0
Äng	13 788	36	1 215,6
Odlingsmark	<u>428</u>	<u>35</u>	38,0
Summa	15 306	19 =	1 349,6
Avrösningsjord	135 629	12	11 956,0
Impedimenter	<u>38 879</u>	<u>49</u>	3 427,4
Summa	174 508	61 =	15 383,4
Totalsumma	189 814	80 =	16 732,2

Tillkommer

Undantag för allm. behov

Åker	18	60	
Äng	<u>96</u>	<u>62</u>	
Summa	115	30 =	10,2
Sjöar och vattendrag			<u>1 100</u>
Summa land- och vattenareal			17 832 ha